

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Katedra výtvarné kultury

Diplomová práce

Pohyb krajinou

MgA. Lukáš Hašek

Učitelství výtvarné výchovy pro SŠ a ZUŠ

Vedoucí práce: MgA. Mgr. Stanislav Poláček

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni 12. 7. 2012

.....

MgA. Lukáš Hašek

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěl poděkovat Mgr. et MgA. Stanislavu Poláčkovi za odborné vedení, za čas a pozornost, kterou mi věnoval v průběhu psaní této kvalifikační práce.

Obsah	
1. Úvod	8
2. Chůze, poutnictví a krajina	9
2.1 Fenomén chůze	9
2.2 Poutnictví	11
2.3 Tramping	13
3. Inspirace – návraty do krajiny	14
4. Vybraná místa	16
4.1 Krajina západních Čech	16
4.2 Klíč k volbě lokalit	17
4.3 Střela, Manětínský potok	18
4.4 Horní Mže	20
4.5 Úterský a Žebrácký potok	21
4.6 Hadovka	22
4.7 Strážka	22
5. Dílo	24
5.1 Charakter díla	24
5.2 Technologická specifika díla	24
5.3 Popis díla	25
5.3.1 Obraz č. 1	25
5.3.2 Obraz č. 2	26

5.3.3	Obraz č. 3	26
5.3.4	Obraz č. 4	27
5.3.5	Obraz č. 5	27
6.	Didaktická část	29
6.1	Popis projektu	29
6.1.1	První výukový blok	30
6.1.2	Druhý výukový blok	32
6.2	Rámcový vzdělávací program	33
6.3	Mezipředmětové vztahy	35
7.	Závěr	36
	English Summary	37
8.	Seznam použitých zdrojů	38
8.1	Použitá literatura	38
8.2	Internetové zdroje	39
9.	Obrazová příloha	41

Anotace

Tématem této diplomové práce je Pohyb krajinou. Tuto problematiku jsem uchopil v její doslovné formě. Zaměřil jsem se na fenomén chůze, poutnictví a vztah člověka ke krajině. Vznikl cyklus abstraktních gestických krajinomaleb, které se vztahují ke konkrétním místům severního Plzeňska. Prostředí motivu je tedy reálné. Uvědomuji si, že nejpůvabnější místa se často soustřeďují kolem hluboce zaříznutých údolí říček a potoků. Tvorbě předcházela většinou kresebný či fotografický záznam přímo v krajině. Vzniklý malířský cyklus volně transformuje krajinu v závislosti na emocionálním prožitku z daného místa.

Abstract

The topic of this diploma thesis is The Movement through the Landscape. I have taken this issue literally. I have focused on a phenomenon of walking, pilgrimage and human relationship to countryside. Final output of this thesis is series of abstract landscape paintings which are connected to particular places in Pilsen region. I have realized that the most beautiful places can be found around valleys of little rivers and brooks. At the beginning of the work, there were drawing and photographic sketches which arose directly in the landscape. Arisen painting series transform the landscape according to its emocional experience from those places.

1. Úvod

„Naše životy jsou determinovány prostředím, ve kterém jsme se narodili a ve kterém se pohybujeme, krajina se stává skrytou součástí naší osobnosti. Krajina a příroda zafixovaná v našem vědomí i nevědomí, zrovna tak jako konkrétní krajina reálná, představuje pro nás únikovou zónu z každodenních starostí, pradávné východisko a útočiště, kam se obracíme a vracíme ze sociálního neklidu, civilizačních deziluzí, nespravedlnosti světa lidí.“¹

Tato klasifikační práce se dotýká daného tématu v jeho doslovném pojetí. Pracoval jsem totiž s fenomény chůze a poutnictví jakožto způsobem určité životní filozofie. Únik do krajiny chápu jako přirozenou kompenzaci současného způsobu života. I v současnosti nalézáme protiváhu moderního světa právě v těch místech, která nedovolují, aby ruka rychlého pohybu života dosáhla až sem. Na tomto základě jsem hledal pojetí přístupu k řešení této diplomové práce.

Svůj přístup k této práci jsem hledal dlouho. Cítím, že se právě snoubí s mým citovým založením a že fenomén úniků a návratů do krajiny je mi velmi blízký, a podobně a rád si uvědomuji, že je to pro mě nejen zdroj inspirace.

Nalezl jsem tedy velmi lyrický osobní způsob náhledu na danou problematiku. Citově založený přístup k tématu, který je rozvíjen malířskou formou.

¹ MALINA, Václav a kol. *Krajina – zahrada*. Galerie města Plzně. Plzeň, 2010. Str. 5.

2. Chůze, poutnictví a krajina

2.1 Fenomén chůze

„V dnešní době globální mobility, která výhradně preferuje automobilismus a konzumní přístup k životu, náš cit pro krajinu a přírodu velmi trpí. Určitou protiváhu k tomuto trendu představuje chůze a poutnictví. Tyto fenomény jsou dnes znovu objevovány a to nejen jako krátkodobé formy relaxace, ale také jako již zapomenuté způsoby přirozené komunikace. Poutník, který se vztahuje k přírodě s obdivem a láskou, vytváří jakýsi pomyslný most, jenž propojuje vnitřní a vnější skutečnost. Objevuje tak krajinu jako síť vztahů, do níž je vetkán, a odkrývá její příběhy jako skrytou paměť svojí duše. Tímto způsobem můžeme znovu nalézt ztracený cit pro harmonii a rovnováhu života, jejichž potřebnost si v poslední době stále naléhavěji uvědomujeme tváří v tvář devastované krajině, která je naším stínovým obrazem světa.“²

Přímý pohyb krajinou a zpětné návraty do ní vnímám nyní již jako jednu ze svých potřeb, která vychází jednoznačně z mého osobnostního založení a určitého samotářského zauzlení, které sám pociťuji. Domnívám se, že toulky a přirozený návrat k primitivismu může pomoci i v určitých životních nesnázích, což se mi již několikrát potvrdilo. Jsem „patriotem“ české krajiny. Její proměnlivý členitý charakter se svými typickými prvky je velmi inspirativním podnětem.

Individualistický přístup je podmínkou k nalezení cesty či cestou k hledání vlastního světa a s ním je spojený charakter vlastního výtvarného vyjádření. Romantické pojetí naznačuje, že individualismus tohoto typu je často umocněn pocitem samoty. V tomto kontextu je nutné zmínit osobnost básníka Karla Hynka Máchy, který je znám svým osamoceným putováním po českých romantických hradních zříceninách, nebo romantické náměty poutníka v divoké přírodě tak, jak je zřejmé z výtvarného díla významné osobnosti německého romantismu Caspara Davida

² S Jiřím Zemánkem o české krajině. Dostupné z:

<<http://respekt.ihned.cz/rozhovory/c1-36934720-s-jirim-zemankem-o-ceske-krajine>> [cit. 10.7.2012]

Friedricha. Právě stafáž v krajině, která se také stává jakýmsi měřítkem, dostává symbolický charakter, který v sobě skrývá jistý náboj.

„Krajina je sice součást přírody, ale jen pokud je její součástí také ten, kdo krajinou prochází, neboť sama o sobě by krajina mohla existovat jen stěží. Krajina se vymezuje či ukazuje, tedy je vůbec viditelná jako krajina jen proto, že jsou v ní vždy již otištěny možnosti chůze. A proto je krajina podstatně různorodá: její různorodost, které říkáme členitost či dokonce pestrost, v podstatě odpovídá rozdílu schůdnosti a neschůdnosti, snadnosti či namáhavosti, s níž je možné se krajinou pohybovat. Její tvářnost je proto jen z části geologického původu: možná je krajina produktem geologických procesů, ale její geologie je vždy již geologie vnímaná a vlastně čtená chodcem anebo poutníkem. I ona nejabstraktnější podoba krajiny, kterou je každá mapa, jasně dokládá tuto zvláštní spjatost chůze a terénu, putování a krajiny, spjatost, která je však již obsažena v samém slově *cesta*.“³

„Chůze krajinou je pozoruhodně dvojnásobná: její namáhavost, ale i její snadnost, odkazuje k živelnosti přírody a současně je chůze velkým kulturním symbolem, šifrou lidského života.“⁴

Pro mě je tato cesta skrze člověka (sebe) v krajině zásadní a chápu jí jako krok k nalezení určitých (nejen) vizuálních hodnot.

„Bezprostřední smyslová skutečnost se vším svým člověka přesahujícím tajemstvím zůstává jediným stabilním měřítkem našeho prožívání světa, dnes zaplavovaného elektronicky generovanými fantazijními obrazy a inženýrským štěstím. Jen ve vědomém kontaktu s dotýkanou půdou a oblohou se můžeme naučit, jak se orientovat a řídit náš pohyb ve více dimenzích, které si na nás dnes činí nárok. Prostředkem k tomu se nám může stát právě chůze.“⁵

Chůze krajinou nabízí člověku prostor pro vlastní přemítání, myšlenky, zastavení se v čase, rekapitulaci a ohlédnutí zpět.

³ ZEMÁNEK, Jiří a kol. *Od země přes kopec do nebe...* Arbor vitae. Praha, 2005.

⁴ Tamtéž.

⁵ Tamtéž.

„Vyšel jsem si jen tak ven na procházku a nakonec jsem se rozhodl zůstat venku až do západu slunce. Poznal jsem totiž, že vycházet ven znamená ve skutečnosti ještě hlouběji se nořit do nitra. (John Muir)“⁶

2.2 Poutnictví

Kořeny poutnictví sahají až do starověku a je spojeno s mnoha náboženstvími, v evropském kontextu samozřejmě hlavně s křesťanstvím. Pouť jako cesta na posvátná místa byla chápána jako důležitý iniciační akt. Ve středověku navštěvovali křesťané hroby mučedníků, u kterých se modlili. Později se cíli náboženských poutí staly zejména místní kostely v den jejich zasvěcení nebo v den svátku jejich patrona. Pouť se stává zážitkem víry, cesta na poutní místa je často dlouhá, namáhavá a nebezpečná. Mezi nejoblíbenější poutní místa vedle Jeruzaléma patří Řím a Santiago de Compostela, k němuž vede slavná svatojakubská cesta. Poskytnutí noclehu poutníkům platilo jako jeden ze skutků milosrdenství a tvořilo součást požehnání spojeného s poutí.

V Plzeňském kraji můžeme najít také několik poutních míst. Jedná se zejména o poutní komplex v Mariánské Týnici, poutní kostel sv. Jana Nepomuckého v Nepomuku, kapličku v Dobré Vodě u Pocinovic či hradiště na Šipíně.

Cíli poutí však nemusejí být jen místa s náboženskými vazbami. V minulosti lidé také často putovali a dodnes putují na určitá místa v přírodě, která mohou být svým způsobem magická a která dokázala vždy přitáhnout naši pozornost. Byly to zejména kopce a hory. Putování na nějaké vyvýšené místo v krajině patří bezesporu k jednomu z archetypů, které si lidstvo přináší. Stěží najdeme mytologii, ve které by chyběl mýtus o nějakém „vystoupení“. Magičnost těchto míst je často spojena s vesmírnými úkazy – západy a východy Slunce, postavení hvězd a Měsíce, na které je z vyvýšených kopců jedinečný pohled. Dalším důvodem jejich magičnosti či posvátnosti může být jejich uspořádání v krajině či tvar, který už kdysi dávno něco připomínal a dal tak vzniknout různým pověstem. Dalšími posvátnými místy v krajině

⁶ZEMÁNEK, Jiří a kol. *Od země přes kopec do nebe... Arbor vitae*. Praha, 2005.

byly prameny a studánky. Voda dává život a proto takováto místa naši předci uctívali. K mnohým z nich se navíc pojí pověsti o zázračných uzdraveních. I v české krajině najdeme bezesporu mnoho takových míst.

V současné době získává poutnictví nové příznivce. Santiago de Compostela každoročně navštíví stovky poutníků, z nichž mnozí k věřícím rozhodně nepatří. Hledají v putování určitý způsob očisty a vymanění se ze současné konzumní společnosti. Z přírodních posvátných míst se zase staly oblíbené turistické cíle. Otázkou zůstává, nakolik si dneska jejich magičnost uvědomujeme a zda dokážeme ocenit jejich jedinečnost.

V kontextu českého výtvarného umění bych nerad opomenul zmínit pouť Františka Skály na bienále v Benátkách. V roce 1993 se vydal na pěší cestu z Prahy přes Šumavu, Rakousko, Alpy do Benátek, aby se zde jako reprezentant Česka zúčastnil 45. mezinárodního Bienále současného umění. Do Benátek dorazil po měsíci namáhavého putování, během něhož si vedl podrobný deník, do kterého zaznamenával svá pozorování, zážitky a postřehy, doprovázené četnými kresbami. Skálova benátská cesta představuje nejdelší projekt v rámci českého akčního umění 70. až 90. let, avšak svým celkovým pojetím překračuje rámec jeho známých projevů. Jeho putování lze chápat jako polemiku s dnešním módním zaujetím fantazijními technoobrazy a umělými ráji počítačů, jako výraz důvěry v bezprostřednost konkrétní smyslové skutečnosti, vlastního prožitku, vlastního vidění reality. Autor sám k tomu říká: „Největší zážitek z této cesty je překonání vzdálenosti rychlostí přirozenou člověku. Dostal jsem se do absolutní harmonie s přírodou a všechno jsem intenzivně vnímal... Možnost prožít nepřerušenu řadu dní tímto přirozeným způsobem zůstává nejsilnějším (a nepřenositelným) zážitkem v mém životě.“⁷

⁷ ZEMÁNEK, Jiří a kol. *Od země přes kopec do nebe... Arbor vitae*. Praha, 2005. Str. 52.

2.3 Tramping

V souvislosti s fenomény chůze a poutnictví jakož i pohybu krajinou se v českém prostředí vytváří zvláštní fenomén zvaný tramping. Toto neformální hnutí má v plzeňském regionu svoji zvláštní podobu. Je to způsobeno silnou tradicí amerického osvobození Plzně. Náš kraj začali objevovat první trempové v době 1. Československé republiky, ale již po roce 1935 se začaly projevovat nepřátelské postoje tehdejšího německého obyvatelstva a tramping v pohraničí víceméně končí. Za dob Protektorátu, kdy byla hranice Velkoněmecké říše těsně za Plzní a světem otřásala 2. světová válka, je trempování zcela nemožné.

Teprve v padesátých letech minulého století vyjíždějí trempové z Plzně směrem na západ, kde se hlavní lokalitou stává řeka Mže a okolí hradu Buben. Výstavba Hracholuské přehrady, rychle se rozrůstající Plzeň a s tím spojené aktivity obyvatelstva však situaci mění. Trempové jsou postupně vytlačováni chataři, zahrádkáři a organizovanými turisty a jsou nuceni táhnout vzhůru proti proudu Úteráku, Hadovky a Kosího potoka, aby zde našli polorozpadlé trosky mlýnů, bunkry prvorepublikové obranné linie a hlavně jednu z nejkrásnějších hradních zřícenin – Gutštejn.

Teprve postupné politické uvolňování let šedesátých a hlavně události roku 1968 přinášejí zlaté období trampingu. Lokálka se každou neděli na zastávkách Trpisty, Lomnička a Strahov plní trempy. Prostory vagónů okamžitě zaplní usárny a teletiny, na nichž nechybí řádně očouzený ešus. Hospody v Hradišti, Cebivi, ale i jinde, jsou po víkendové večery přeplněny trempy.

V šedesátých a sedmdesátých letech minulého století je Gutštejn s okolím jednou z nejvyhledávanějších trempských lokalit v tehdejší Československu.⁸

⁸ Historie trempování. *Okrouhlé Hradiště* – stránky obce. Dostupné z:

<<http://okrouhlehradiste.cz/historie/2010/09/29/historie-trempovani>> [cit. 9. 7. 2012]

3. Inspirace – návraty do krajiny

Cestu k přírodě a svůj vztah k ní jsem si našel už v dětství. Od malička jsem se pohyboval venku přirozeně, beze strachu, bezpečně. Krajina se stala neodmyslitelnou součástí mého života. Vybavuji si hluboké zážitky z volnosti pohybu, překonávání námahy, z úžasu nad objeveným světem, z vnímání krásy a pocitů radosti.

Domnívám se, že nejsilnější zážitky, které si člověk pamatuje a nese s sebou po celý svůj život jsou právě ty, které načerpal v mládí. Nejsilnější dojmy jsem vnímal již jako malý kluk, kdy jsem trávil prázdniny se svým dědečkem, který mě brával často do lesa, a já si nyní zpětně uvědomuji, že to bylo období, které mě dozajista velmi nenápadně formovalo a ukazovalo jednu z možných životních cest. S dědečkem jsem poznával zejména krajinu západočeských potoků, která mně naprosto učarovala. Nebylo třeba cestovat do vzdálených zemí, ale najednou se divočina objevila hned za rohem naší ulice. Je tedy logické, že tato skutečnost se musí někde promítnout, a u mě se tak děje ve výtvarné práci.

Volná výtvarná tvorba se v mém případě úzce pojí s pohybem v krajině. Chápu tento způsob vyjádření nejen jako určitý komunikační prostředek, ale také jako možnost naplnit potřebu vyjádřit a zaznamenat své konkrétní podněty z krajiny. Domnívám se, že obraz vzniká již pohledem na určité místo, proto kladu na jeho výběr zvláštní důraz.

Přímo na daném místě většinou vytvářím kresebný přepis krajiny, který následně zhodnotím ve své výtvarné tvorbě. Jedná se převážně o elementární kresbu vybraného krajinného celku. Je to jeden z možných způsobů práce v krajině. V této souvislosti mě ovlivnilo výtvarné vedení významného krajináře Františka Hodonského a také mě oslovuje konstruktivní pojetí tvorby Václava Maliny. V přístupu obou umělců se objevuje výrazný koloristický rys, který je mi velmi blízký. Chápu práci s barvou jako možnost emočního vyjádření osobního prožitku z krajiny. V tomto přístupu je velmi svobodné zacházení s barvou jako hmotou, tato matérie má svou poetiku i tradici. V rámci pojetí této kvalifikační práce jsem svoji pozornost zaměřil také k významné osobnosti českého poválečného umění, Karlu Valterovi. Přínosem pro moji výtvarnou

tvorbu je především jeho velmi osobitá krajinomalba s hlubokým citovým vztahem k domovu. Dalším vlivným rysem jeho tvorby, který ovlivnil moji práci, je odklonění od klasické perspektivy, důraz je kladen na detail, který je v nejzazší rovině přetaven do podoby znaku.

Výše uvedené momenty formovaly nejen výtvarný názor i rukopis mé volné tvorby, ale také se uplatnily jako základní prvky při tvorbě této diplomové práce. Tento krok chápu jako cestu k posunu výrazové formy rukopisu svých autorských děl.

4. Vybraná místa

4.1 Krajina západních Čech

Málokterý pojem vyvolává v člověku tak silnou představu domova jako právě krajina. Jsou v něm ukryty vzpomínky, vztah k rodné zemi i pocit bezpečí. Pociťujeme zodpovědnost za její stav a její osud nám není lhostejný. Krajinu chápeme jako část zemského povrchu s velmi charakteristickým reliéfem. Je tedy výsledkem přírodních i člověkem řízených procesů.

V Plzeňském kraji převládá narušená zemědělská a lesní krajina, kde výrazně převažuje orná půda. Zdevastovaná krajina se vyskytuje na území kraje jen omezeně. Území Plzeňského kraje není a v minulosti nebylo zatíženo těžbou a průmyslem v takovém rozsahu, že by jejich důsledky významně poznamenaly zdejší krajinu. Stopy současné i bývalé těžby, s často již zacelenými jizvami a milosrdně zakryté vegetací, jsou patrné v celém kraji.

Zcela zásadní změny v tradičním uspořádání krajiny s sebou však přinesly kolektivizace zemědělství a následné pozemkové úpravy v 50. až 80. letech 20. století. Cílem bylo tehdy vytvořit maximální celky odvodněné orné půdy, která by poskytovala maximální výnosy za každou cenu. Hlediska ekologická a kulturní byla zcela ignorována. Z krajiny bylo odstraněno všechno, co překáželo, jako meze, remízky, drobnější vodní plochy i vodní toky, které se změnily v kanály nebo skončily přímo pod zemí. Postižena takto byla veškerá zemědělská krajina Plzeňského kraje. Přeměna krajiny započala v 60. letech za velkorysé finanční podpory státu a výsledkem měla být ukázka ideální socialistické zemědělské krajiny.

Plzeňský kraj patří mezi regiony s vyšším podílem zalesněného území. Nejlesnatějšími oblastmi kraje jsou Šumava, Český les, Kralovicko a západočeská část Brd a Křivoklátska. Ekologická kvalita prostředí však nezávisí jen na podílu lesů, ale též na jejich druhové skladbě. Zemědělská půda je nejvíce zastoupená v Plzeňské pahorkatině, která vyplňuje většinu rozlohy kraje. Oblast Plzeňského kraje je skromná, typicky česká krajina, v níž největším bohatstvím je a bude půda jako základní a

nenahraditelný výrobní prostředek. Bohužel, půda ztratila v posledních letech dravého utilitarismu potřebnou úctu, kterou jí předcházející generace po celá století projevovaly. Ztrátou půdy však ztrácíme nejen významný přírodní zdroj, ale i krajinu, která se nám postupně mění v průmyslové zóny, sídliště, zábavní parky a podobně.⁹

4.2 Klíč k volbě lokalit

Dětství jsem prožil v hornické obci na severním Plzeňsku, v oblasti nýřanské černouhelné pánve. Narušená půda zde neustále pracuje. V krajině je možné sledovat různé propadliny, zajímavá zvrásnění i odvaly různých velikostí, které jsou zarostlé bujnou vegetací a roztroušené po okolních lesích. To vše bylo něco pro oči malého kluka...

Během svých letních prázdnin jsem si oblíbil určitá místa v povodí řeky Mže. Nalezl jsem je v úseku mezi romantickou zříceninou hradu Buben, která se vypíná nad Plešnickým potokem, a sevřeným údolím horní řeky v okolí Pavlovic. Preferuji hluboká zalesněná údolí, kde se často klikatí říčka nebo potok. Taková mám objevená a prošlapaná zejména na severním Plzeňsku. To si pak často zcela jednoduchou lapidární kresbou zachycuji pomocí linií schémata, do kterých zemědělství rozčlenilo krajinu na pole a remízky roztodivných tvarů a velikostí.

Intenzivně vnímám nuance v proměnlivé barevnosti krajiny v průběhu celého roku. Vždy si najdu to své. Sleduji reflexy na vodní hladině a nechávám se volně inspirovat travou i květenou rostoucí na stráních vysoko nad řekou. Prolézám skalnaté útvary často pokryté fosforovým lišejníkem, které dobře znám z divoké zátoky Úterského potoka. Obdivuji osamělé stromy, boží muka, zapomenuté zříceniny starých hradů, mlýnů či chladné a vlhké vojenské řopíky ukryté v krajině jako věčné památníky válečných událostí. Vyhledávám vyvýšená místa, návrší i kopce s výhledem do volné krajiny. Vždy ocením, když v dálce spatřím stoh slámy, staré rázovité stavení, osamělou stodolu stojící v polích či klasickou venkovskou hospodu.

⁹ BŘICHÁČEK, Pavel a kol. *Příroda Plzeňského kraje*. Krajský úřad Plzeňského kraje. Plzeň 2004. Str. 26-30.

Většinou jsou to místa, která si pro svoji nedostupnost nebo strategickou nevhodnost uchovala takřka původní ráz. Svoji atmosférou na mě působí například okolí hradiště na Šipíně, tok Hadovky, hluboké manětínské lesy, divoká říčka západních Čech – Střela nebo horní Mže v blízkosti Josefovy Huti.

Začátek práce se tedy nesl v duchu vzpomínání a návratů. Sáhl jsem do svého archivu a probíral se staršími fotografiemi. Snažil jsem se vytipovat místa, která dobře znám z předchozích let a která budou vhodně reprezentovat daný krajinný celek. Zajímavé je, což jsem si zpětně uvědomil, že všechny vybrané lokality protíná nějaký vodní tok s hlubokým často sevřeným údolím kaňonovitého rázu, což se nakonec ukázalo být příjemným jednotícím prvkem.

4.3 Střela, Manětínský potok

„Málokdy jméno řeky tak dobře odpovídá jejímu charakteru jako v případě Střely. Její průtok sice není velký, ale po jarním tání či při vydatných deštích se řečiště zaplní zpěněnou vodou, jež se rychle valí peřejnatým korytem směrem k Berounce.“¹⁰

Pramení pod Prachometským kopcem, čedičovou stolovou horou na severním okraji drsné Tepelské planiny. Pod obcí Chyše se řeka staví do cesty mohutná žulová hráz Jesenické pahorkatiny a Střela se stáčí na jih. Zde začíná nádherný, kaňonovitý úsek řeky. Na civilizaci řeka narazí až po kilometrech v malebném Rabštejně, nejmenším středoevropském městě na skalnatém ostrohu obtékaným ze tří stran řekou. Řeka vstupuje pod Rabštejnem do nejkrásnější části svého říčního putování západočeským regionem.¹¹

¹⁰ Povodím řek [článek], Střela spěchá k soutoku s Beroukou peřejnatým korytem / Jan Kumpera. – II. – In: *Mladá fronta Dnes, Západní Čechy*. – ISSN 1210-1168. – Roč. 10, č. 269 (19991118). Str. 4.

¹¹ Tamtéž.

Hlubokým skalnatým údolím teče Střela od Rabštejna. Strmé srázy s pralesovitým porostem věkovitých smrků a buků vytváří nezapomenutelné scenerie, které se zřejmě za poslední staletí příliš nezměnily. Lidskou činnost ve dvanáct kilometru dlouhém kaňonu připomínají jen starobylé mlýny. U Čoubova mlýna přibírá Střela z pravé strany Manětínský potok a pod ním se již zklidňuje.

Přibývají také známky lidské přítomnosti, zejména chatové oblasti a tábory. Novodobou romantiku spoluvytvářejí vysoké železniční mosty a tunely plzeňsko-žatecké dráhy. Před Plasy se postaví Střely do cesty menší přehrada, údolí se zde rozšiřuje do malé kotliny, ve které se skrývá jedna z nejvýznamnějších architektonických památek západních Čech, plaský klášter. Pod Plasy se údolí Střely opět uzavírá a vstupuje do posledního kaňonovitého úseku. Řeka je tu opět divoká, nespoutaná jezy. Velkými smyčkami si razí cestu k poslednímu, tzv. Piplovu mlýnu. Nedaleko odtud už tok Střely končí, před Liblínem se vlévá do široké a klidné Berounky.¹²

Manětínský potok pramení jižně od Bezvěrova v nadmořské výšce 691 metrů. Voda protéká téměř liduprázdnou krajinou, kterou ocení zejména romantici. Přímo protéká historickým městem Manětínem. Odtud teče úzkým údolím a po několika kilometrech se poblíž legendárního Čoubova mlýna stává pravostranným přítokem říčky Střely.

Údolí obou toků mají pro mě náboj nejen romantiky, ale také ve mně evokují několik vzpomínek. Bez nadsázky by se dalo říci, že svou vizuální podobou dostává Střela téměř charakter horské říčky. Nedílnou součástí jsou také staré mlýny, které vnáší do celé scenerie určitý narativ. V souvislosti s touto lokalitou nesmím opomenout zmínit zejména hluboké manětínské lesy. Nejenom, že mě oslovuje samotné téma lesa, ale tato místa mají také svou historickou hodnotu. Bystrý pozorovatel jistě ocení nejen několik barokních soch rozmístěných v okolních lesích, ale také souvislost s již zaniklými řemesly (sběr smoly či stavba milířů a pálení dřevného uhlí). Stopy po těchto momentech jsou zde ještě patrné a vždy na mě dýchne určitá pomíjivost času.

¹² Povodím řek [článek], Střela na svém dolním toku nabízí romantiku divoké přírody / Jan Kumpera. – II. – In: *Mladá fronta Dnes, Západní Čechy*. – ISSN 1210-1168. – Roč. 10, č. 274 (19991124). Str. 4.

4.4 Horní Mže

Mže je jednou ze čtyř plzeňských řek. Pramení za hranicemi Čech severně v rašeliništních loukách Hornofalckého lesa. Její zprvu meandrovité zarostlé řečiště vytváří záhy kaňonovité údolí s nádhernými přírodními sceneriemi. Pod Tachovem je řeka stále prudká, ale je velmi zarostlá olšovým a vrbovím. Úzké řečiště se začíná rozšiřovat až u Kočova. Mže se tu začíná zařezávat do hlubokého údolí s příkrými skalnatými a suťovými srázy, porostlými převážně starými smrky a rozeklanými borovicemi. Tento kaňon je určitě na celé Mži nejkrásnějším krajinným úsekem. Nejdivočejší partie je od Pavlovic k Ošelínu, kde se v širokém kamenitém řečišti objevují četné prahy a balvany. Kosí potok, který vtéká do Mže pod Ošelínem, vytváří sám hluboké údolí s dosud málo pokaženou přírodou. Právě nad soutokem těchto dvou toků jsou srázy nejvyšší a scenerie tu má horský ráz. U Ošelína ubývá proudu na dravosti, zato však přibývají chatové osady.¹³

Mže je klasickou vodáckou řekou a je jednou z nejdelších vodácky splavných řek u nás. Přitahuje ale také mnoho chatařů, turistů a poutníků. Mnoho z nich chodí podél toku řeky a pokračuje až do Svojšína, kde ale krásný říční úsek definitivně končí. Pod hladinou Hracholuské přehrady navždy zmizela nádherná peřejnatá údolí se starými mlýny a šumícími jezy. Zalesněné údolí pod přehradou není již tak hluboké, nicméně s čistou tekoucí vodou. Postupně zalesněné stráně definitivně mizí a řeka vstupuje do ploché zemědělské krajiny. Protétá již pomalejším proudem širokými smyčkami Plzeňskou kotlinou. V Plzni se pod plzeňským pivovarem spojuje s Radbuzou, která přitéká zprava od jihu, a vytvářejí tak řeku Berounku. Mže je bezesporu jedna z nejkrásnějších západočeských řek.¹⁴

¹³ Povodím řek [článek], Povodí Horní Mže nabízí vodákům říční divočinu v srdci Evropy / Jan Kumpera. – II. – In: *Mladá fronta Dnes, Západní Čechy*. – ISSN 1210-1168. – Roč. 10, č. 215 (19990915). Str. 4.

¹⁴ Povodím řek [článek], Mže, která pramení v Německu, je řekou trampů, vodáků a chatařů / Jan Kumpera. – II. – In: *Mladá fronta Dnes, Západní Čechy*. – ISSN 1210-1168. – Roč. 10, č. 209 (19990908). Str. 4.

Horní úsek řeky je tradiční lokalitou plzeňského poválečného trampingu. Mou pohnutkou k výběru této lokality je nejen odkaz opravdu divoké přírody, meandrující vodní tok, který lemují stará železniční trať s tunely tesanými do skály, ale hlavně stará železárna - Josefova Huť. Ta již dávno ztratila svůj lesk, ale v období Rakouska-Uherska byla jednou z nejvýznamnějších v celé monarchii. Vizuálně velmi zajímavý je právě onen kontrast typické romantické tovární architektury s jejími typickými prvky, které již pomalu zarůstají nálety mladých stromků a pomalu mizí v hlubokém údolí. Tato dnes již zapomenutá oblast je pro mě trochu jako zjevení a rád se tam vracím za náměty, inspirací a odpočinkem.

4.5 Úterský a Žebrácký potok

Krajina kolem Konstantinových Lázní je velmi pestrá a plná kontrastů. Místo polí a luk se jedná především o skalnaté, hustě zarostlé a opuštěné údolí, které si vyhloubil Úterský potok. Ten pramení podobně jako Manětínský potok nedaleko Bezděrova. Úterský potok teče lesnatým romantickým údolím. Na horním toku napájí Blažejský rybník, na středním toku přitéká z pravé strany Hadovka. Ve střední části přehradní nádrže Hracholusky ústí Úterský potok do řeky Mže.¹⁵

Úterský potok a jeho okolí má specifický charakter. V úzkém údolí za pňovanským železničním mostem, v místech, kde prochází tzv. plzeňská čára, která směřuje právě údolím Úterského potoka k Šipínu, krčí se na stráních kolem řeky několik vojenských řopíků. Ty se často stávají vyhledávaným útočištěm trampů. Některé pevnůstky dokonce na letní část roku pohřbí hladina přehrady. Ovšem s jejím poklesem vystupují v zimních měsících tyto zčernalé objekty z koryta řeky. Romantická zátoka Úterského potoka se svými vysokými skalami je velmi inspirativní.

V podobném smyslu by se dalo hovořit také o krátkém, ale divokém údolí Žebráckého potoka, které má ve své horní části charakter opravdové divočiny. Žebrácký potok pramení nedaleko Úněšova a je levým přítokem Mže.

¹⁵ *Výletník.cz*. Dostupné z <<http://www.vyletnik.cz>> [cit. 10. 7. 2012]

4.6 Hadovka

Kraj, kterým protéká, svou opuštěností nadchne tuláky a romantiky. Nejpůvabnější místa se často soustřeďují kolem hluboce zaříznutých údolí říček a potoků. Hadovka protéká asi dvacet kilometrů dlouhým romantickým údolím s hustě zalesněnými stráněmi. Tímto údolím nevede žádná významná komunikace, jen pěšinky, lesní či polní cesty a pouze na malém úseku koleje železniční lokálky.

V širším okolí údolí Hadovky se rozprostírá krajina typu náhorní roviny. Na ostrohu nad soutokem Úterského potoka s Hadovkou je poklidné poutní místo Šipín. Kostel spolu se třemi chalupami tvoří kouzelné místo, utopené v tichu okolních lesů. Proti proudu potoka můžeme dojít pod zříceniny hradů Gutštejn a Krasíkov. V okolí soutoku Hadovky s Úterským potokem jsou rozpoznatelné zarostlé náhony mlýnů a na skalách i v údolí se krčí betonové pevnosti z období před 2. světovou válkou.¹⁶

Potok Hadovka představuje zajímavou lokalitu nejen z hlediska hlubokého zalesněného údolí, které svírá říční tok, ale také pro impozantní a strategicky umístěné poutní místo Šipín s charakteristickou lesní kaplí a studánkou s údajně léčivou minerální vodou. To vše dodává tomuto místu určitou dávku tajemství, duchovního odkazu či mystičnosti. Domnívám se, že toto místo má svoji osobitou atmosféru, která upoutá nejen poutníka s tuláckou duší.

4.7 Strážka

Počátek těžby černého uhlí v Plzeňské pánvi se datuje do druhé poloviny minulého století. Jednalo se o malé doly v okolí Nýřan. V této době bylo v této oblasti v provozu několik desítek šachet. S údivem jsme zjistil, že v tomto revíru se nalézalo až

¹⁶ *Cestování.idnes.cz*. Dostupné z: <http://cestovani.idnes.cz/hadovka-skryta-oaza-zapadnich-cech-d5r-/tipy-na-vylet.aspx?c=A071015_092855_igcechy_tom> [cit. 9. 7. 2012]

270 dolů na černé uhlí. Krajina zde má zvláštní ráz. Je poznamenaná dlouholetou důlní činností, jejíž stopy jsou stále patrné, ikdyž postupně nenávratně mizí. V okolních lesích se dodnes objevují četné propadliny, jámy i navršená zemina, která již silně zarůstá bujnou vegetací.

V souvislosti s popisovanou těžební činností bych se rád zmínil o Strážce. Jedná se o opuštěný stěnový lom s malebným jezírkem nedaleko Plešnického potoka. Toto místo má pro mě své vizuální kvality, je relativně odlehlé, schoulené v polích a díky své nepříliš přístupné poloze si dosud uchovalo svůj specifický ráz. Na tomto místě si vždy vzpomenu na román Jaroslava Foglara – Chata v Jezerní kotlině.

5. Dílo

5.1 Charakter díla

Výsledkem praktické části této diplomové práce je cyklus 5 obrazů na dané téma. Jedná se o velkoformátové krajinomalby, které jsou zakončením dlouhého procesu tvorby. Cesta k vizuální podobě výsledných prací přinášela pochopitelně nejen hledání nad krabicí s fotografiemi a mapou, ale byla především prostorem pro volný pohyb v krajině a vnímání jejích specifik. Následné kresebné záznamy pořízené přímo v krajině pak doplnily fotografický skicovní materiál. Na základě těchto studií posléze vzniklo několik malířských skic, které se staly volným východiskem pro vlastní realizaci předkládaného cyklu. Vzniklé malby tak volně reagují na tyto podněty a barevnou skladbou zachycují náladu a emoci v konkrétním krajinném celku. Barva se stává hlavním nositelem informace a spolu s výtvarným gestem jsou základním prvkem výrazového podání jednotlivých děl realizované série.

5.2 Technologická specifika díla

Technologická stránka této diplomové práce vychází z klasického pojetí obrazu. Přesto jsou použity nové prefabrikované materiály a to především pro své výhodné vlastnosti. Z tohoto důvodu jsem volil překližku jako vhodný materiál pro podložku. Překližka je vyráběna lepením dřevěných dýh kladených dřevěným vláknem kolmo na sebe. Tímto způsobem dostává takto vyrobený materiál výbornou pevnost a nemá potřebu se kroutit. Přesto bylo u takto velkých formátů nutné zadní části obrazů vyztužit lehkou dřevěnou konstrukcí. I přes vlastnosti překližky byla tato úprava nutná a vznikla tak kompaktní podložka vhodná pro tento druh malby. Tímto způsobem připravené desky byly vybroušeny a následně opatřeny podkladovým nátěrem (šepsem). Tato úprava slouží nejen k redukci savosti desky, ale také jako vrstva oddělující barevnou vrstvu a dřevěnou podložku. Desky připravené pro malbu jsou

opatřeny širším dřevěným rámem, který dodává této podložce prostorový rozměr a povyšuje ji na objekt.

Již na samém začátku úvahy nad charakterem malby jsem byl nakloněn využití akrylových barev. Je to zejména proto, že mám s tímto médiem již předchozí zkušenosti, které ukazují výhodné kvalitativní rysy. V tomto ohledu je výhodné rychlé zasychání barevné vrstvy a její disperzní vlastnosti. Tyto skutečnosti umožňují nejen pracovat velmi rychlou gestickou malbou, ale v určité míře dovolují také tenké vrstvy či dokonce lazurní přístup. Jejich kombinace je možná téměř okamžitě. Přesto se za nejvhodnější považuje právě malba a la prima. Nevýhodu vidím ve skutečnosti, že po zaschnutí některé barevné odstíny tmavnou a je potřeba s tímto negativem předem počítat.

5.3 Popis díla

5.3.1 Obraz č. 1

Vizuální podoba tohoto obrazu má vztah k liduprázdné krajině v povodí říčky Střely, respektive jejího soutoku s Manětínským potokem v blízkosti legendárního Čoubova mlýna. Kompozice je členěna dvěma zásadními tvary, tedy drobnopisnou skladbou, která je narušena výraznými gestickými tahy a kompaktní plochou zelené barvy. Je zde patrná hra s tvarem. Tento přístup člení plochu na segmenty různých velikostí, které sice boří prostor, ale umožňují chaotické pulzování plochy. Barevná skladba je laděna do chladnějších tlumenějších tónů a doplněna výraznými odstíny žluté a zelené barvy, které akcentují. Tyto akcenty však vizuálně nenaruší harmonii obrazu. Rozdílné kvality plochy a gesta se navzájem doplňují a podporují. Na principu jejich setkávání je založen výtvarný rukopis celé této série. Dalo by se tedy říci, že podle toho, co v obraze převažuje, lze vytvářet dynamiku kompozice a to nejen prvků v obraze, ale také v rámci jednotlivých barev. Obraz, který jsem ideově zařadil do povodí Střely, reaguje na vizuální zážitky, které jsou spojeny se světelnými reflexy jak na vodní hladině říčky, která protéká kamenitým řečištěm, tak i atmosféra studeného

údolí, kam dosud nepronikly ranní sluneční paprsky. Tento sychravý vjem mě upoutal především rozostřenou stříbřitou atmosférou.

5.3.2 Obraz č. 2

Druhý obraz je věnovaný konkrétnímu místu, kterým je oblast Josefovy Huti v kaňonu řeky Mže. Kompozice této desky opět vychází ze hry s tvarem a geometrií v krajině. Prostřednictvím gestické malby, kterou využívám jako důležitého výrazového prostředku, hledám kompromis mezi gestem a plochou. Zde je možné vysledovat změnu v práci s barevnou složkou obrazu, tedy kolorit nabývá pastelových barev a mezi jednotlivými prvky, které vznikly dynamickým pohybem barevné stopy, vznikají výraznější kontrasty (hlavně červený a zelený odstín). Důležitá je harmonie barevných tónů a jejich kvalita. Barevná skladba působí zvláštní měkkou atmosférou, která posouvá tento obraz k asociacím letní krajiny a stínu například pod nějakým staletým stromem. To je podpořeno odstíny světle zelené v kombinaci s modrou a fialovou a kontrastní červená, která zaujímá skoro centrální postavení. Kompozice pracuje jak s vertikálními tak horizontálními směry. Nosným momentem této série je nejen práce s gestem a geometrií, ale také s prosvítáním předešlých vrstev malby a jejich zhodnocení a komponování.

5.3.3 Obraz č. 3

Přístup, se kterým je nahlíženo na tuto kompozici, má poněkud jiný charakter, přestože vizuálně do série zapadá. Jedná se o námět, který má klasičtější podobu, tedy evokuje krajinu s horizontem. Kompozice je centrální s dominantním kopcem a barevnou plošnou skladbou v popředí. Toto pojetí dle mého názoru velmi přesně zapadá do krajiny v okolí Úterského potoka. Obraz ve mně evokuje představu zemědělské krajiny s poli a hlavně rozáhlými lesy, které ukrývají modrou nitku potůčku.

Motiv kopce a výstupu na něj je spojen s pocity touhy po pokoření, tajemství, ale také zcela jistě zmiňovaného poutnictví k posvátnému kopci. Takto cítím krajinu v okolí Trpíst. Sychravá barevná skladba emocionálně posouvá kompozici do období podzimu. V tomto duchu jsem se snažil vytvořit harmonickou barevnou kompozici, které dominují tři horizontální barevné pásy. Na tomto obraze je nejen ve větší míře využito drobnějšího rukopisu práce se stopou štětce, ale také s plochou spodních vrstev obrazu, se kterými pracuji jako se svébytným výrazovým prostředkem.

5.3.4 Obraz č. 4

Obraz, který je spjatý s říčkou Hadovkou, je opět trochu specifický. V návaznosti na duchovnost místa, kterou zde pociťuji, jsem kompozici věnoval trochu symbolističtějšímu uspořádání. V komponování jednotlivých prvků vznikla skladba, která by svou vizualitou měla evokovat lesní cestu. Práci s gestem jsem v tomto případě sevřel do geometricky ostřejších tvarů. Tento přístup podpořila koloristicky pojatá barevná skladba, která se takřka posouvá v monochromní charakter malby. Zde je naprosto patrná uvolněná hra s tvarem a jeho vizuální podobou v rámci celkové kompozice. Domnívám se, že motiv cesty, křižovatek lesních cest je téma silné, otevřené a příhodně se snoubí s mystikou místa hradiště na Šipíně, které se vypíná nad soutokem Hadovky a Úterského potoka. Kompozice této desky pracuje s vertikálně řešenou skladbou, je tu tedy vizuální shoda podporující abstrahovanou lesní kompozici. Ta má plošný charakter a je založena na hře s barvou a tvarem, jeho vizualitou v rámci obrazového celku.

5.3.5 Obraz č. 5

Závěrečná kompozice tohoto cyklu je věnována lokalitě s azurovým jezírkem nedaleko Nýřan. Obraz reaguje také na skutečnost, že se jedná o lokalitu,

kteřá je obklopena poli, což je důkazem toho, že mimo hornictví se zde lidé zabývali hlavně zemědělstvím. Obraz je laděn do žlutého tónu, který pro mě evokuje především horký sluneční den na cestě mezi poli žlutavé řepky. Kompozice této desky ve větší míře využívá plošnosti tvaru a jeho skladbu. Průsvity a jiné efekty s plošným tvarem doplní malba gestem, ale ta se projeví jen v poměrně malé míře. Toto je patrné v dynamickém horizontálním pásu, který prochází celou šířkou kompozice. Dalo by se říci, že tento prvek pro mě představuje slabší větev stromu zřejmě borovice, že dynamicky narušuje plochu a otevírá prostor pro vytvoření libovolné míry kontrastu mezi plochou a rukopisnou štětcovou malbou.

6. Didaktická část

„Některé dnešní děti vyrůstají v dokonalém domácím pohodlí a znají lépe svět počítačových her než nejbližší přírodu. Je třeba jim ukázat svět daleko rozmanitější, barevnější a složitější, svět mnoha osobních výzev a skutečných prožitků. Stačí si jen včas všimnout, čím je právě dítě zaujato, umět mu naslouchat a společně s ním „pustit se po jeho stopě.“¹⁷

6.1 Popis projektu

Na základě této praktické diplomové práce jsem navrhl výukový projekt, který by děti seznámil s prací v plenéru a problematikou krajinomalby. Aktivita je určena pro žáky druhého stupně výtvarného oboru základní umělecké školy. Domnívám se ale, že by při drobné úpravě mohla být vhodná i pro jiné cílové skupiny (např. dospělé posluchače). Této aktivitě budou věnovány dvě vyučovací jednotky, tedy v případě základní umělecké školy dva tříhodinové bloky. První blok se uskuteční venku. Učitel vezme žáky ven do přírody, pomůcky pro kresbu si vezmou s sebou. Druhý blok pak bude realizován na základě zážitků z přírody ve třídě.

Název projektu: „Nezelená krajina“

Cílová skupina: žáci 2. stupně ZUŠ

Časová dotace: 2 tříhodinové bloky

¹⁷ ŠIRCOVÁ, Ivana. *S dětmi v přírodě*. Portál. Praha, 2007. Str. 7.

6.1.1 První výukový blok

Časová dotace: 135 min (tedy 1 vyučovací jednotka)

Pomůcky: mastný patel, čtvrtky A4, podložky (skicáky)

Cíle hodiny a klíčové kompetence:

- Žák bude schopen pořádit rychlý kresebný záznam přímo v krajině.
- Žák bude schopen abstrahovat realitu s důrazem na barevnou kvalitu viděného a uplatnit při práci svoje subjektivní vnímání a prožívání.
- Žák bude schopen uplatnit své preference při subjektivním výběru motivu.

Výukové metody: rozhovor, výklad, samostatná práce

Struktura hodiny:

1. Motivace
2. Samostatná práce žáků v plenéru
3. Reflexe

Průběh hodiny:

Základem této aktivity je práce v plenéru, tedy fyzický kontakt s přírodou. Hlavním úkolem je, aby si žáci vyzkoušeli kresebný záznam nalezeného motivu v krajině. Není důležité, zda se bude jednat o detail, či širší pohled na krajinu. Pro uvedení do problematiky jsem zvolil úvodní motivační rozhovor nad kresbou současného významného krajináře, Františka Hodonského.

1. Motivace: Diskuze nad studií Františka Hodonského.

Skupina sedí v kruhu, učitel ukáže kresebnou studii krajiny od Františka Hodonského (viz Příloha). Cílem této diskuze je ukázat, jak autor zachází se skicovním záznamem. Presentované dílo představuje jeden z možných přístupů. Na kresbě by si žáci měli všimnout volnosti v přepisu reálného motivu - krajiny, jeho transformaci do volného kresebného (malířského) záznamu.

Otázky: *Co je zachyceno na kresbě? Jakou náladu záznam vyjadřuje?
O jakou krajinu se jedná? Jakým způsobem je tato skica vytvořena?*

2. Samostatná práce žáků v plenéru: Každý žák by si v přírodě našel motiv dle svých preferencí (uplatnění subjektivity), který by se posléze pokusil převést kresebnou formou na papír (mastný pastel, čtvrtka A4). Pokusil by se o volný přepis, transformaci viděné reality. Záměrem je schematizace reálného prvku. Důležitá je svoboda gesta, svoboda vyjádřit vlastní představu konfrontovanou s realitou. Během tvorby se žák zaměří také na barevnou složku záznamu a barvu jako nosný výrazový prvek, který do jisté míry přináší informace o emocionálním působení daného místa. V rámci narušení stereotypu vnímání krajiny (problém zelená – hnědá) by žáci obdrželi sadu barevných pastelů bez těchto dvou barev. Úkolem by bylo vypořádání se s tímto omezením a přistoupení k tomuto klasickému problému novátorským způsobem. Po dokončení kresby si každý žák na její druhou stranu písemně zaznamená náladu a emoci z kresleného místa (světlý kout, slunce, ticho, zpěv ptáků, vůně smoly, temné zákoutí, tajemná krajina atd.). Jedná se pouze o skicovní materiál pro následnou malbu, která se bude odehrávat poté ve třídě. Z tohoto důvodu je omezená časová dotace pro tuto kresbu.

3. Reflexe: Reflektivní dialog na otázky:

*Jaký motiv jsi kreslil? Proč sis jej vybral? Co tě na něm zaujalo? Jak na tebe působil?
Proč jsi zvolil tyto barvy? Co tyto barvy vyjadřují?*

Hodnocení: motivační slovní hodnocení v průběhu reflexe

6.1.2 Druhý výukový blok

Časová dotace: 135 min (tedy 1 vyučovací jednotka)

Pomůcky: čtvrtky A1, temperové barvy, štětce, palety, kelímky na vodu a hadříky

Cíle hodiny a klíčové kompetence:

- Žák bude schopen podrobnějšího převodu kresebného záznamu do techniky malby.
- Žák bude schopen reflektovat svůj výtvarný záměr.

Výukové metody: rozhovor, samostatná práce

Struktura hodiny:

1. Motivace – připomenutí práce z minulé hodiny v plenéru
2. Samostatná práce žáků – malba krajiny
3. Reflexe a hodnocení

Průběh hodiny:

1. Motivace: Malba probíhá až další vyučovací jednotku, proto je důležité se na začátku hodiny ke kresbám vrátit a připomenout si hlavní cíle předchozího úkolu a charakter prací. Nad vzniklými pracemi si žáci vybaví krajinu, kterou se snažili zachytit.

2. Samostatná práce: Podle své kresby a popisu pocitů vytvoří malířský přepis na čtvrtku A1. Tento formát je poměrně velký z důvodu možnosti využít svobodného malířského gesta. Ve výsledné práci by se měla do větší míry projevit nálada daného místa. Měl by být vidět posun od kresebného záznamu k závěrečné malbě – větší propracovanost barevné skladby za účelem předání informací o citovém působení.

3. Reflexe: Reflektivní dialog na otázky:

Byla kresba tohoto typu dostačující pro závěrečnou malbu?

Vzpomněl sis díky své skice, jak to místo vypadalo?

Kritéria hodnocení:

a) Schopnost převodu „zelené“ krajiny do barev.

b) Schopnost převodu kresebného záznamu do výsledné malby – zvětšení, zachování kompozice, barevnosti atd.

Hodnocení: Klasifikace na základě výše uvedených kritérií.

6.2 Rámcový vzdělávací program

Zde popsaný projekt jsem připravil pro žáky 2. stupně základní umělecké školy, proto jsem se zaměřil na rámcový vzdělávací program určený této skupině (Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání).

Domnívám se, že navržená aktivita rozvíjí kompetence pro tyto očekávané výstupy:

Vzdělávací obsah oblasti Výtvarná tvorba

Žák:

- samostatně řeší výtvarné problémy, experimentuje, argumentuje, diskutuje, respektuje různá hlediska, umí se poučit, obhájí nebo změní vlastní postup, podílí se na utváření pravidel týmové spolupráce

Žáci jsou vedeni k samostatnosti již na začátku aktivity, kdy si musí sami přímo v krajině zvolit motiv, který budou kreslit. Další výtvarný problém je jim předestřen tehdy, když musí řešit absenci zelené a hnědé barvy, které jsou pro ně při kresbě krajiny často klíčové. Svůj postup pak musí obhájit na konci 1. výukového bloku, v závěrečné reflexi nad vzniklými kresbami.

- pracuje s vizuálními znaky a symboly, využívá analýzu, syntézu, parafrázi, posuny významu, abstrahování; rozlišuje a propojuje obsah a formu, vědomě uplatňuje výrazové a kompoziční vztahy a osobitě je aplikuje

Při této aktivitě si žáci vyzkouší práci s barvami, která je v problematice krajinomalby neobvyklá. Neřídí se pouze tím, co vidí, ale musí do své práce zapojit i

znázornění svých pocitů z daného místa a to prostřednictvím barevnosti. Dochází tak k posunu významu a to prostřednictvím formy. Není důležité to, jak dokonale a jak věrně je krajina znázorněna, ale zda žák dokáže do reálného motivu reflektovat i své pocity. Tím se výsledná práce stává jakýmsi „obrazem“ o žáku samém.

- z různých úhlů zkoumá podoby světa a mezilidské vztahy, je schopen konceptuálního myšlení z hlediska času, lokality, kulturních či ekologických souvislostí; dává hlubší myšlenkový význam akcím, objektům a instalacím; na úrovni samostatně pojaté tvorby se stává nezávislou, samostatnou osobností

Domnívám se, že při této aktivitě se rozhodně „zkoumá podoba světa“ z jiného úhlu. Žák se totiž snaží při pobytu v krajině zaměřit na svoje prožívání, na svoje pocity. I když se může jednat o místo, které dobře zná a kterým několikrát prošel, najednou jej začne vnímat odlišně. Uvědomuje si, že konkrétní místo v krajině může působit jinak v jinou denní či roční dobu nebo za jiného počasí, rozpoznává účinky světla / tmy na naše vnímání.

- zná obrazotvorné prvky plošného i prostorového vyjádření, jejich výtvarné a výrazové vlastnosti a vztahy; správně používá odbornou terminologii vztahující se k dané oblasti

V této aktivitě je záměrně propojena kresba (1. výukový blok) a malba (2. výukový blok). Kresba je zde užitá pro rychlý skicovní záznam, který je pak výchozí předlohou pro malbu. Žák se tak musí vyrovnat s převedením obrazu s prvky vizuálně obrazného vyjádření určitého typu (kresby) na jiný (malbu). Pomoci mu v tom mohou zvolené výtvarné techniky.

Vzdělávací obsah oblasti Recepce a reflexe výtvarného umění

Žák:

- orientuje se v hlavních rysech historického vývoje uměleckých slohů a směrů, zajímá se o vyjadřovací prostředky současného výtvarného umění, vnímá je v širších souvislostech

Na prezentovaném díle a na způsobu výtvarné práce je žákům přiblížen nejen koloristický přístup, ale také osobnost Františka Hodonského a jeho přístupu ke skicovnímu materiálu. Žáci si tak mohou sami vyzkoušet účinky netradiční práce s barvami a pochopit důvod jejich „osvobození“ v obraze, což je tak příznačný rys pro moderní umění.

- formuluje a obhájí své názory, diskutuje, respektuje různá hlediska, umí se poučit; prezentuje práci vlastní i druhých, volí vhodné formy adjustace a výstavní koncepce¹⁸

Ke sdělení vlastních názorů jsou žáci vedeni vždy na začátku (při motivačním dialogu) a v závěru (při závěrečné reflexi) každého výukového bloku. Jsem vedeni nejen k tomu, aby dokázali popsat to, co „mají na obrázku“, ale také to, jak se jim pracovalo, co jim dělalo problémy atd.

6.3 Mezipředmětové vztahy

Tematiku krajinomalby a pohybu krajinou vůbec lze využít jako výukový materiál i v rámci mezipředmětových vztahů. V souvislosti s regionální problematikou ji lze vztáhnout na okolní krajinu v rámci vlastivědy či zeměpisu. V literatuře či dějepisu je možné přiblížit fenomén poutnictví a představit život a dílo např. Karla Hynka Máchy. Rozvoj vztahu ke krajině a přírodě si pak klade za cíl jedno z průřezových témat RVP ZV, a to Environmentální výchova.

¹⁸ *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání. Dostupné z:*

<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/PRM_RVPZUV_NAWEB.piiidf> [cit. 6. 7. 2012]

7. Závěr

Zde prezentovaná diplomová práce je zaměřena na téma Pohyb krajinou. Toto téma jsem uchopil v jeho doslovném pojetí. Zaměřil jsem se na téma chůze a poutnictví jako tradiční chápání pohybu v krajině. Chápu člověka v ní jako její součást, protože může skrze ní nalézt hodnoty pro svoji životní cestu.

Právě v tomto pojetí jsem i já našel smysl, který mě může obohatit. Proto jsem se vydal tímto směrem a rozhodl se téma prezentovat skrze gestickou emocionální malbu, jejíž forma je transformovaná, stylizovaná, přesto má svůj naprosto reálný základ v konkrétní krajině. Místa jsem vybíral důkladně, a dokonce jsem našel také pomyslnou spojnici mezi nimi. Uvědomil jsem si totiž, že nejpůsobivější místa se často soustřeďují kolem hluboce zaříznutých údolí říček a potoků, a z tohoto faktu vycházím a jsem s ním naprosto ztotožněn. Tvorba na této práci se nesla v duchu vzpomínání na klukovské prázdniny, které jsem vždy trávil v lese a krajině. Podnikal jsem návraty na tato místa, kde jsem tvořil kresebný i fotografický záznam. Chtěl jsem se při tom zaměřit na konkrétní prožitek v krajině a její momentální náladu. To se posléze stalo odrazovým můstkem k další práci na tomto malířském cyklu.

Výsledkem je pět krajinomaleb, které zachycují pět vybraných konkrétních míst, která se nacházejí většinou na severním Plzeňsku. Jedná se o oblasti v povodí řeky Mže, Střely, Hadovky, Úterského a Žebráckého potoka. Jsou to místa, která dobře znám a ke kterým mám vřelý vztah, jenž je podpořen konkrétními zážitky.

Výtvarná forma volně a svobodně transformuje krajinu, a to v závislosti k co nejvýstižnějšímu zachycení emocionálního prožitku konkrétního místa. Barva je zde chápána jako nejdůležitější přirozený svébytný prostředek k vyjádření tohoto stavu. S tímto se samozřejmě snoubí lyrické pojetí malířského gesta, které naprosto odpovídá mému osobnímu založení. Práce na tomto cyklu byla pro mě velmi příjemným úkolem. Již dlouho cítím, že mně tato cesta k výtvarné tvorbě a umění skrze krajinu velmi vyhovuje. Nacházím si tam vždy to své a proto chápu tuto práci jako logické východisko pro další malířskou tvorbu a svůj svobodný malířský rozvoj.

English Summary

The topic of this diploma thesis is The Movement through the Landscape. I have taken this issues literally. I have focused on a phenomenon of walking, pilgrimage and human relationship to countryside. I take a human being as a part of landscape because he can find values for his living in it. I have found the sense of my life there as well. I have decided to work in this way and present my thesis as abstract emocional painting. Final output of this thesis is series of abstract landscape paintings where the landscape is transformed and stylized. However, it is based on particular places – in particular landscape. I have chosen these places very carefully. I have realized that the most beautiful places can be found around valleys of little rivers and brooks. I have returned to my childhood when I spent a lot of time playing in the wood and countryside. I came back to these places where I made drawing and photographic sketches. I wanted to have focused on particular emotional experience in the landscape and its current mood. These sketches became the base for final paintings. The final series of five landscape paintings present five particular places in Northern Pilsen region – Mže river, Střela river and brooks of Hadovka, Úterský and Žebrácký. These places I know very well and I have very closed relation to them. The work on this series has been very pleasant to me, I have really appreciated the possibility to work „through“ the landsape. I always find there something special for me what can become a starting point for further works.

8. Seznam použitých zdrojů

8.1 Použitá literatura

BŘICHÁČEK, Pavel a kol. *Příroda Plzeňského kraje*. Krajský úřad Plzeňského kraje.

Plzeň 2004. ISBN 80-239-2499-0.

DVOŘÁK, Otomar. *Havraní kámen od řeky Střely*. MH. Beroun 2007.

ISBN 978-80-86720-31-9

DVOŘÁK, Otomar. *Řeka sedmi jmen*. MH. Beroun 2011.

ISBN: 80-7340-050-2

FIŠER, Marcel a kol. *Kolorismus – Jiří Patera a jeho škola v Plzni*. Galerie města Plzně.

Plzeň, 2003. ISBN 80-239-1305-0.

MALINA, Václav a kol. *Krajina – zahrada*. Galerie města Plzně. Plzeň, 2010.

ISBN 978-80-87289-13-6.

PAVLÍK, Michal. *Stará kráska Josefova Huť*. Baron. Praha 2010.

ISBN 978-80-86914-96-1.

PETROVÁ, Jana. *Zapomenutá generace osmdesátých let 20. století*. Jana Petrová.

Plzeň, 2009. ISBN 978-80-254-4112-1.

ŠIRCOVÁ, Ivana. *S dětmi v přírodě*. Portál. Praha, 2007. ISBN 978-80-7367-201-0.

ZEMÁNEK, Jiří a kol. *Od země přes kopec do nebe...* Arbor vitae. Praha, 2005.

ISBN 80-86300-66-8.

Články:

Povodím řek [článek], Mže, která pramení v Německu, je řekou trampů, vodáků a chatařů / Jan Kumpera. – Il. – In: *Mladá fronta Dnes, Západní Čechy*. – ISSN 1210-1168. – Roč. 10, č. 209 (19990908). Str. 4.

Povodím řek [článek], Povodí Horní Mže nabízí vodákům říční divočinu v srdci Evropy / Jan Kumpera. – Il. – In: *Mladá fronta Dnes, Západní Čechy*. – ISSN 1210-1168. – Roč. 10, č. 215 (19990915). Str. 4.

Povodím řek [článek], Střela na svém dolním toku nabízí romantiku divoké přírody / Jan Kumpera. – Il. – In: *Mladá fronta Dnes, Západní Čechy*. – ISSN 1210-1168. – Roč. 10, č. 274 (19991124). Str. 4.

Povodím řek [článek], Střela spěchá k soutoku s Beroučkou peřejnatým korytem / Jan Kumpera. – Il. – In: *Mladá fronta Dnes, Západní Čechy*. – ISSN 1210-1168. – Roč. 10, č. 269 (19991118). Str. 4.

8.2 Internetové zdroje

Cestování.idnes.cz. Dostupné z: <http://cestovani.idnes.cz/hadovka-skryta-oaza-zapadnich-cech-d5r-/tipy-na-vylet.aspx?c=A071015_092855_igcechy_tom> [cit. 9. 7. 2012]

Historie trampování. *Okrouhlé Hradiště – stránky obce*. Dostupné z:

<<http://okrouhlehradiste.cz/historie/2010/09/29/historie-trempovani>> [cit. 9. 7. 2012]

Karel Valter. *Osobnosti.cz*. Dostupné z <<http://zivotopis.osobnosti.cz/karel-valter.php>> [cit. 9. 7. 2012]

Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání. Dostupné z:

<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/PRM_RVPZUV_NAWEB.pdf> [cit. 6. 7. 2012]

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Dostupné z:

<<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV-pomucka-ucitelum.pdf>> [cit. 6. 7. 2012]

S Jiřím Zemánkem o české krajině. Dostupné z: <<http://respekt.ihned.cz/rozhovory/c1-36934720-s-jirim-zemankem-o-ceske-krajine>> [cit. 10. 7. 2012]

Výletník.cz. Dostupné z <<http://www.vyletnik.cz>> [cit. 10. 7. 2012]

Zdař Bůh.cz. Dostupné z <<http://www.zdarbuh.cz>> [cit. 9. 7. 2012]

9. Obrazová příloha

Seznam příloh

Obrazová příloha č. 1 – příprava překližkových desek (podložky obrazů)

Obrazová příloha č. 2 – fotografické záznamy z krajiny

Obrazová příloha č. 3 – s dědou v údolí Žebráckého potoka, výtvarná práce v krajině

Obrazová příloha č. 4/a – řeka Mže, Josefova Huť, Strážka, zátoka Úterského potoka, Žebrácký potok

Obrazová příloha č. 4/b – lesní kaple na Šipíně, Čoubův mlýn na řece Střele

Obrazová příloha č. 5/a/b – záznam přímo v krajině, kresba tužkou a malířská skica

Obrazová příloha č. 6/a/b/c/d – malířské záznamy krajiny, hledání výrazu

Obrazová příloha č. 7 – hlavní malířský cyklus

a/ Obraz č. 5 (135 x 100 cm)

b/ Obraz č. 1 (140x 90 cm)

c/ Obraz č. 3 (130 x 100 cm)

d/ Obraz č. 2 (105 x 135 cm)

e/ Obraz č. 4 (105 x 125 cm)

Obrazová příloha č. 8 – reprodukce pro potřeby didaktické části práce